

Janneke Knüppe

VERRE VLINDERS

Verhalen van personen die emigreerden
voor een geliefde

2015 Prometheus • Bert Bakker Amsterdam

© 2015 Janneke Knüppe
Omslagontwerp CMRB
Foto auteur Anneke Hymmen
Zetwerk Mat-Zet bv, Soest
www.prometheusbakker.nl
ISBN 978 90 351 4253 4

Woord vooraf – Het korte bezoek dat leidde tot een boek

Nederland – Zweden

Het was de winter van 2010. Samen met vijftien vriendinnen reisde ik twee weken lang door Cambodja, Laos en Thailand. We sloten de reis af in Thailand, op het eiland Koh Chang. Mijn goede vriendin Gaby en ik, op dat moment een van de weinige vrijgezellen van de groep, hadden de ietwat kinderachtige gewoonte ontwikkeld om het zogeheten ‘puntensysteem’ in te zetten wanneer we op vakantie waren. Dit hield in dat bepaalde kenmerken van mannen die we ontmoetten een aantal punten representeerden. De dj was vijftig punten waard, een Scandinaviër tien en iemand uit Nederland slechts één, te makkelijk... Omdat we het vooral leuk vonden te doen alsof we het spel speelden, maar het eigenlijk zelden daadwerkelijk uitvoerden, stonden we beiden op de laatste avond van onze reis met nul punten in een backpackerscafé. Toen Gaby eerder dan ik naar huis vertrok en een man met de openingszin ‘*You are wife material*’ duidelijk zijn zinnen op mij had gezet, sloeg ik, competitief als ik was, mijn slag. Die blauwe ogen, dat donkerblonde haar en één meter negentig lange lichaam konden maar één ding betekenen: een Scandinaviër! Jammer Gaby, tien punten voor mij! Niet wetende dat hier een nieuw avontuur startte en ik begon aan een periode die la-

ter grote richting zou geven aan mijn leven.

Kort na onze zoen nam ik met mijn overgebleven vriendinnen een taxi naar het hotel. Anderhalf uur later, het was inmiddels alweer ochtend en licht buiten, vertrok ons vervoer richting Bangkok en niet veel later het vliegtuig naar Amsterdam. Op het moment dat ik in Bangkok aankwam, ging mijn telefoon. Het was Mårten, de Scandinavische man van de zoen de avond ervoor. We praatten kort en hij vroeg mij om mijn achternaam zodat hij mij op Facebook toe kon voegen. Prima, waarom niet? Dat telefoongesprek leidde tot contact via Facebook en niet veel later tot gesprekken op Skype. Mårten bleek televisiepresentator en vloog vanuit Thailand direct door naar Argentinië om een maand lang een show op te nemen. Behalve de opnames was er op de plek waar hij met zijn productieteam verbleef weinig te doen en dus spraken we bijna iedere dag af op Skype. Ergens in die eerste maand van contact vroeg hij of ik een weekend naar Stockholm wilde komen. Eén keer eerder was ik in de Zweedse hoofdstad geweest en vond het toen fantastisch. Op de een of andere manier trok Scandinavië mij altijd al en dus boekte ik een ticket om Mårten, anderhalve maand na onze eerste zoen, op te zoeken in Stockholm. Tegen mijn moeder zei ik dat ik een weekend met vriendinnen in Barcelona was omdat ik op dat moment niet echt bekendstond om het meest verantwoordelijke gedrag en ik haar niet ongerust wilde maken. Een aantal mensen om mij heen lichtte ik wel in over het doel van mijn reisje. Al was Mårten via internet gemakkelijk na te trekken, ik had eigenlijk geen idee waar ik aan begon.

Een maand later stond ik met mijn weekendtas voor de deur van Mårtens appartement in Södermalm. Het plan was dat ik bij hem zou slapen. Mocht het echt niet klikken tussen ons, dan was ik zo weer weg. Er waren genoeg hotels

in de buurt, dat had ik van tevoren wel gecheckt. Het boeken van een hotelovernachting bleek echter niet nodig, het klikte tussen mij en de twaalf jaar oudere Zweed die ik kende van een nachtelijk uurtje op een Thais eiland.

Een periode van weekendjes Stockholm afgewisseld met tripjes Amsterdam volgde. Het was een spannende tijd vol met nieuwe situaties, mensen en plekken, maar ook met veel onzekerheid. Het geringe aantal afleveringen dat ik gezien had van programma's als *Grenzeloos verliefd* en *Liefs uit* had mij geenszins voor kunnen bereiden op het hebben van een geliefde duizenden kilometers verderop en alles wat daarbij komt kijken. Het was een constante opvolging van ups en downs. De ups tijdens de weekenden samen. Weekenden waarin we de tijd optimaal benutten opgevolgd door de downs, door de pijnlijke leegte die hierop volgde. Een leegte die samenging met onzekerheid over onze relatie en over de keuzes die we op dat moment maakten. Er kwamen heel wat uitdagingen bij een langeafstandsrelatie kijken, zowel emotioneel als financieel. En dan hoefde ik nog niet eens een halve dag te vliegen, maanden te wachten op een goedkeuring van mijn dertig dagen geldende visumaanvraag of te slapen in een boomhut. Hoe zou ik me dan hebben gevoeld? Als ik net zoals de hoogblonde oer-Hollandse Emilie uit Almelo verliefd was geworden op de Ghanese Adofo die nog nooit eerder een voet op Europese bodem had gezet, drie keer per dag rijst at, met zijn hele familie in één kamer sliep en onbekend was met een temperatuur van minder dan drieëntwintig graden.

Al snel besloten Mårten en ik dat als we samen wilden zijn en de liefde een echte kans wilden geven, één van ons twee de oversteek moest maken. Omdat ik net afstudeerde en Mårten een succesvol bedrijf had, besloten we dat ik degene was die zou verhuizen. Het leek mij op dat moment ook een stuk

gemakkelijker zelf te verhuizen dan hem te ontvangen in mijn leven en het gevoel te hebben verantwoordelijk te zijn voor zijn geluk. Enigszins impulsief; zonder eigen appartement, zonder baan en met een paar woordjes Zweeds op zak verhuurde ik mijn appartement, gaf een *goodbye party* en vertrok ik richting Stockholm. Op naar het avontuur waar ik, om welke reden dan ook, zo naar verlangde.

Terwijl mijn vriendinnen kampeerden op het terrein van Lowlands pakte ik samen met mijn ouders de auto en reden wij van Amsterdam via Duitsland en Denemarken naar Stockholm. Koffers vol kleding, dikke jassen, schoenen en een fiets, de achterbak was helemaal volgeladen. Mijn leven, mijn hebben en houwen, dat kon ik niet in een rolkoffertje van maximaal twintig kilo kwijt. En dus waren mijn ouders zo lief geweest mij weg te brengen. En dat terwijl ze zelf helemaal niet zo enthousiast waren over mijn keuze naar Zweden te verhuizen. Ik had net mijn tweede Master aan de universiteit afgerond en met name mijn moeder voorspelde dat mijn kansen op de arbeidsmarkt in Zweden veel kleiner zouden zijn dan in Nederland. Veel of weinig mogelijkheden, het maakte mij op dat moment eigenlijk niet uit. Ik stond achter mijn keuze om te verhuizen en kon me niet voorstellen dat het opbouwen van een nieuw leven heel lastig kon zijn. Achteraf bleek toch maar weer dat moeders vaak gelijk hebben...

Als ik terugkijk had ik op het moment van verhuizing geen idee waar ik aan begon. Ik had eerder een lange relatie gehad, maar samenwonen, daar had ik me nog niet aan gewaagd. Omdat het lastig was een appartement te vinden in het centrum van Stockholm trok ik direct bij Mårten in. Hij had een mooi appartement in Södermalm, de creatieve wijk vol met boetiekjes, cafés en conceptstores. Het plan was

dat ik vakken zou volgen aan de Universiteit van Stockholm. Helaas bleken de regels dat jaar veranderd en kon ik alleen de vakken volgen als ik een aanzienlijk bedrag aan collegegeld zou betalen. Omdat ik dat het niet waard vond, besloot ik – ik woonde net een aantal dagen in Stockholm – mijn plannen te wijzigen en af te zien van het volgen van de vakken. Voor het eerst in mijn leven had ik alle vrijheid maar tegelijkertijd geen idee hoe ik mijn dagen zou vullen.

Mårten was naast televisiepresentator komiek en had zijn eigen *comedy club*. Hij was erg druk, had onregelmatige werktijden en werkte vaak in de avond en het weekend. Gelukkig kon ik vaak met hem mee en deden we in zijn vrije tijd veel leuke dingen. We gingen veel uit en op reis. In een paar maanden zag ik het noorden, oosten en westen van Zweden en ontmoette ik veel nieuwe mensen, al waren die contacten vrij oppervlakkig. Zowel de stad Stockholm als het platteland van Zweden met haar bergen, meren en eilanden vond ik sprookjesachtig mooi.

Hoewel we veel activiteiten ondernamen en nieuwe plekken ontdekten, voelde ik me al snel onrustig. Ik legde mezelf veel druk op en zocht op allerlei manieren naar een baan. Helaas bleek dit niet zo eenvoudig en dus ging ik op zoek naar andere mogelijkheden waarop ik én mezelf bezig zou kunnen houden én mijn sociale leven uit kon breiden. En zo ontstond het idee voor dit boek, een boek over verhuizen naar het buitenland voor een geliefde.

Ik deed een oproep in een Engelstalige krant over Zweden en plaatste een bericht op Facebook. Binnen een paar dagen had ik tientallen reacties, van personen die zelf verhuisd waren of mensen uit hun omgeving. Het waren veelal buitenlanders die naar Zweden verhuisd waren en het leuk vonden hun verhaal te doen. Vol enthousiasme begon ik aan dit project. Soms deed ik wel twee interviews per dag.

In het koffietentje om de hoek of via Skype. Een vrouw uit Amerika, eentje uit Egypte, een man uit Ierland... Mijn respondenten kwamen zowel uit Europa als uit andere werelddelen. Sommigen van hen waren nog steeds samen met hun geliefde, van anderen was de relatie inmiddels over. Ik genoot van het horen van de stuk voor stuk mooie verhalen en het uitwerken hiervan. Tot ik via Mårtens moeder een baan kreeg op een kinderdagverblijf, werkte ik aan het boekidee. Vanaf dat moment werd mijn tijd schaars en kwam het project op een lager pitje te staan. Toen de relatie tussen Mårten en mij verslechterde en veel van mijn energie ging naar het redden hiervan, schoof ik het boekidee tijdelijk helemaal naar de achtergrond.

Na een jaar samen te zijn geweest kwam de relatie tussen Mårten en mij, na hier hard voor gevochten te hebben, tot een einde. Een combinatie van een complexe persoonlijke match en niet de gemakkelijkste omstandigheden. Het was niet het juiste moment voor een intensieve relatie in zijn leven en in dat van mij. We hielden van elkaar, maar wij zelf en de liefde tussen ons waren niet opgewassen tegen een situatie waarin de een voor de ander verhuist en je te maken krijgt met zaken als cultuurverschillen, taalverschillen, afhankelijkheid, gemis en identiteit.

De relatie strandde en ik verhuisde – met een onmisbare ervaring, toegenomen zelfkennis en na het opbouwen van een aantal hechte vriendschappen – terug naar Amsterdam. Waar fysieke afstand tijdens de beginperiode van onze relatie zo lastig was geweest, bleek dit na het beëindigen ervan ineens een heel fijne omstandigheid. Eenmaal terug in Nederland bleef het boekidee rondspoken in mijn hoofd. De drang hier iets mee te doen werd met de tijd eigenlijk alleen maar groter. Hoe langer ik terug was en hoe meer ik vanaf een afstand naar mijn verhuizing en de situatie eromheen

kon kijken, hoe meer ik me realiseerde dat het niet niets is, verhuizen naar het buitenland voor een geliefde. De reden om te emigreren en de verwachtingen hiervan begonnen mij enorm te boeien. Waarom laten mensen hun vertrouwde leven, huis, baan, familie en vrienden achter om een heel stuk verderop bij een geliefde te kunnen zijn? Voldoen het leven over de grens en de liefde aan hun verwachtingen? En wat houdt de stap van het emigreren zowel praktisch als emotioneel in?

De drang en interesse zorgden ervoor dat u nu door *Verre vlinders* bladert, het boek waarvoor ik uiteindelijk nog veel meer verhalen verzameld heb, dit keer voornamelijk verhalen van Nederlanders die naar het buitenland verhuisden voor een geliefde. Verhalen die verdergaan dan de liefde alleen en die aspecten als cultuur, taal, familie, afscheid, gemis, integratie, frustratie, geluk en identiteit beschrijven.

Verre vlinders. Twintig mooie en boeiende verhalen. Zowel voor personen die verhuisd zijn naar het buitenland voor een geliefde, als hun familie en vrienden of gewoon voor ieder die van levensverhalen houdt.

Familie en vriend in traditioneel Portugal

Nederland – Portugal

Omdat haar moeder Portugees is en haar vader Nederlands krijgt Isabelle tijdens haar jeugd al veel mee van de Portugese cultuur. Ze groeit met haar drie zussen op in Nederland en brengt één of twee maanden per jaar door in Portugal, waar haar ooms, tantes, nichtjes en neefjes wonen. Dat ze uiteindelijk zelf een man uit Portugal ontmoet en er definitief voor hem gaat wonen, is voor iedereen een grote verrassing. Dat de cultuur haar in bepaalde opzichten alsnog kan choqueren ook.

Negen jaar geleden vertrekt de Nederlandse Isabelle naar Lissabon om stage te lopen bij de Nederlands-Portugese Kamer van Koophandel. De keuze voor Lissabon is eigenlijk heel logisch; haar moeder is Portugees, Isabelle is bekend met het land, de taal en de cultuur en wil er heel graag een keer voor een bepaalde periode wonen. ‘Mijn moeder heeft zes broertjes en zusjes en ik ongeveer twintig neefjes en nichtjes dus we kwamen heel veel in Portugal. In de zomervakantie gingen we er heel vaak met het gezin naartoe, soms wel één of twee maanden per jaar, maar ik had er nooit gewoond. Mijn ouders ontmoetten elkaar in Parijs waarna ze, na een periode in Colombia en Indonesië, naar Nederland verhuisden.’

Isabelle begint met de stage en woont in die periode bij haar tante. Daar ontmoet ze de Portugese Eduardo. 'Ik ontmoette Eduardo eind mei en ging begin juli alweer terug naar Nederland. Ik ben dus nog geen twee maanden met hem samen geweest, maar het voelde zo goed dat hij op de laatste dag voor mijn vertrek vroeg of ik wilde proberen een relatie met hem te onderhouden. Ik wist niet of ik dit wilde en hield heel erg de boot af. Ik had in Nederland gestudeerd en ging weer gewoon terug om daar te werken, dat was het plan. Een langeafstandsrelatie lijkt in het begin leuk; als je elkaar ziet is het extra speciaal omdat het samenzijn altijd van korte duur is, maar er zitten ook heel veel nadelen aan. Omdat Eduardo kort na ons afscheid naar Nederland kwam, wilde ik het nog wel een kans geven. Het was toen zo leuk dat we besloten er, ondanks de afstand, samen voor te gaan. Die langeafstandsrelatie duurde uiteindelijk drieën-half jaar. En inderdaad, de beginperiode was heel leuk, maar op een gegeven moment kwam ik op een leeftijd waarop vriendinnen gingen samenwonen en in de weekenden gingen met hun vriend doorbrachten. Ik voelde me alleen en ging in de weekenden vaak naar mijn ouders en zusjes. Achteraf begrijp ik niet hoe ik zo lang een relatie op afstand vol heb kunnen houden, ook al spraken en zagen Eduardo en ik elkaar vaak. We hadden veel telefonisch contact – er was in die tijd nog geen iPhone of WhatsApp –, maar we konden wel voor heel weinig geld naar een vaste lijn bellen. Tijdens werktijd chatten we op MSN. Omdat ik aan het afstuderen was, zagen we elkaar het eerste jaar best vaak voor een langere tijd, zo ging ik voor twee weken naar Portugal toe en kwam Eduardo voor tien dagen naar Nederland. De omstandigheden waren redelijk goed in die tijd. Toen we allebei gingen werken spraken we af dat we elkaar niet langer dan twee weken niet zouden zien. Meestal kwam Eduardo

één weekend per maand naar Nederland en was ik maandelijks één weekend in Lissabon. Eduardo vond het op en neer reizen geen probleem, maar ik had hier meer moeite mee. De momenten die we samen hadden wilde ik het liefst met z'n tweeën doorbrengen, terwijl Eduardo mij graag meenam naar familie en vrienden. Ook dat was niet altijd even gemakkelijk voor mij.'

Het zijn geen gemakkelijke jaren voor de twee, maar ze zijn wel zo gelukkig met elkaar dat ze doorzetten. Tot een punt waarop ze allebei klaar zijn met de situatie zoals die op dat moment is. 'We hebben toen samen besloten dat ik mijn baan op zou zeggen. Het lag voor de hand dat ik degene was die zou verhuizen. Eduardo heeft Portugees recht gestudeerd, dit maakte het voor hem lastig werk in Nederland te vinden. Ik sprak de taal natuurlijk al en had een aantal vrienden in Portugal. Later begon Eduardo zijn eigen bedrijf en vanaf dat moment was het helemaal geen optie meer dat wij samen in Nederland zouden gaan wonen. Ik vond het ook echt wel heel erg leuk om naar Portugal te verhuizen.'

Inmiddels woont Isabelle al vijf jaar in Lissabon en dat bevalt goed. Ze heeft haar eigen bedrijf opgericht op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen. 'Ik was in Nederland al werkzaam op dat vlak. Mijn timing was eigenlijk precies goed want Portugese bedrijven begonnen hier net investeringsgeld voor vrij te maken. Ik ben begonnen bij een productiemaatschappij waar ik een afdeling in maatschappelijk verantwoord ondernemen heb opgezet. De productiemaatschappij richtte zich op Portugese artiesten waardoor ik de cultuur en politiek en natuurlijk de taal nog beter leerde kennen. Hoewel ik blij was dat ik snel aan de slag kon merkte ik dat de werkcultuur meer afweek van de Nederlandse dan ik had verwacht. Op het gebied van

werk had ik in het begin de ene verbazingwekkende ervaring na de andere en het choqueert me nog steeds wel eens hoe met elkaar omgegaan wordt in de werksfeer. Het is hier heel erg bureaucratisch en binnen bedrijven heerst veel hiërarchie. Iedereen wordt aangesproken met titels en het duurt heel lang voordat beslissingen genomen worden, waardoor alles langzamer gaat. In Nederland kennen mensen heel goed hun verantwoordelijkheden, dat is hier veel minder. Het komt vaak voor dat ik word gevraagd een voorstel te schrijven waar vervolgens nooit op gereageerd wordt. Ook e-mails worden vaak niet beantwoord. Het lijkt wel of Portugezen liever niets laten weten dan dat ze nee moeten zeggen. Ik vind dat echt het meest demotiverende aan werken in Portugal. Ik heb mijn scriptie geschreven over interculturele verschillen in zakelijke communicatie tussen Nederland en Portugal. Hier zijn ook theorieën over geschreven, waaruit bleek dat Portugezen een heel hoog percentage onzekerheidsvermijding hebben. Dit houdt in dat als zij in een onzekere of minder fijne situatie terechtkomen, zij deze liever mijden of negeren dan aangaan. Heel anders dan dat de directe Nederlander met een soortgelijke situatie zou omgaan. Dit en de hiërarchie vind ik nog steeds erg vermoeiend. Ik doe er ook niet aan mee en noem een doctorandus gewoon bij zijn naam. Gelukkig merk ik dat de bedrijfscultuur met de jaren verandert.

Dat Portugezen wat trager en minder streberig zijn heeft overigens ook voordelen. Zo zijn Nederlanders harde werkers, maar daarbij heel erg hard voor zichzelf; het maken van carrière en hard werken is erg belangrijk. Dat is hier veel minder waardoor mensen zichzelf hier meer toestaan om te genieten. Het is hier helemaal niet abnormaal om iedere dag een werkster te hebben of een oppas die op de kinderen past en tevens schoonmaakt. Ook al kan een Neder-

lander dit zich financieel permitteren, hij zal het niet snel doen. Daar ben ik wel echt in veranderd sinds ik hier woon, die hardheid voor jezelf. Het is hier relaxter allemaal, de mensen stressen minder. Een afspraak voor het weekend maak je gewoon op de dag zelf in plaats van op maandag zoals men in Nederland doet.’

Er zijn meer cultuurverschillen merkt Isabelle op. ‘Het is in Portugal erg normaal dat je totdat je gaat trouwen of samenwonen bij je ouders woont. Toen ik Eduardo leerde kennen woonde hij nog bij zijn moeder, dat vond ik gek, maar het schijnt hier normaal te zijn. Dat is deels traditie en deels doordat de inkomens laag zijn en studies niet gesubsidieerd worden door de overheid. In Nederland maakt het minder uit in wat voor omgeving je bent geboren en opgegroeid, in principe kan iedereen naar school en studeren. Hier hebben mensen minder gelijke kansen en heeft waar je bent opgegroeid een grotere invloed op hoe en waar je terecht komt. Verder is er nog sprake van een machocultuur in Portugal. Vrouwen zijn minder onafhankelijk en mannen erg jaloers. Eduardo vond het prima als ik uit ging maar vroeg dan van tevoren wel of ik me een beetje in kon houden. Ben je gek geworden? vroeg ik dan.’

Portugal is nog een stuk traditioneler op het gebied van familie, eten en werk. ‘Families zijn hier heel erg hecht, er wordt veel samen gedaan. Omdat ik mijn familie in Nederland ook al wekelijks zag was dat voor mij niet heel erg opvallend. Wat betreft eetgewoonten verbaas ik me nog wel eens. Portugezen hier houden zich heel erg vast aan traditionele Portugese recepten, waarvan ze er ook heel veel hebben. In Nederland zijn er maar een paar typisch Nederlandse gerechten, zoals boerenkool met worst, hier in Portugal zijn het er honderden. Buiten de deur wordt er nog wel eens pizza of pasta gegeten maar thuis wordt altijd naar oud re-

cept gekookt, wat vooral heel veel vis en vlees inhoudt. Daarnaast eet men erg laat 's avonds, daar moest ik in het begin aan wennen.'

Omdat Isabelle al tijdens haar stage in Lissabon woont en ze opgroeit met Portugese familie is het voor haar gemakkelijker sociale contacten op te doen. 'Het scheelt echt heel erg dat ik Portugees spreek want het is niet zo dat Portugezen overschakelen op het Engels als er iemand aan tafel zit die hun taal niet spreekt. Het kennen van de taal maakt sociale gelegenheden een stuk makkelijker. Bovendien had ik al wat vriendinnetjes van vroeger; kinderen van vriendinnen van mijn moeder en nichtjes en neefjes. Daardoor hebben ze het gevoel dat je een beetje hetzelfde bent, minder een buitenstaander. Ik ontmoette bij mijn eerste baan drie meisjes met wie ik nog steeds veel contact heb, zij zijn alle drie Portugees. Ik heb ook een Italiaans, een Belgisch en een Nederlands vriendinnetje hier. Zij zijn hier net als ik heen gekomen voor hun Portugese vriend. Er zijn hier best wat expats maar het is heel anders als je mét iemand naar een land verhuist dan vóór iemand. Eduardo had al een vriendengroep hier en dan is het veel logischer dat zijn vrienden en hun vriendinnen of vrouwen mijn vrienden werden. Maar makkelijk vond ik het niet hoor. Ik had al heel veel goede vriendinnen in Nederland en ergens begin je helemaal opnieuw. Portugese meisjes zijn heel anders dan Nederlandse; er is veel onderlinge jaloezie en ze hebben vaak besloten groepjes waar je moeilijk tussen komt. Net na mijn verhuizing was ik heel erg bezig met het sluiten van vriendschappen net zo hecht als die ik in Nederland had, maar op een gegeven moment heb ik dat wel een beetje kunnen loslaten. Nu ga ik koffiedrinken met iemand met wie het leuk is en gezellig maar die niet per se meteen mijn beste vriendin hoeft te worden noch met wie ik dingen be-